

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 р. № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.11.2022).

5. Про Пласт. URL: <https://www.plast.org.ua/about/> (дата звернення: 02.11.2022).

6. Річний звіт Пласту 2020. URL: https://issuu.com/plast.org.ua/docs/plast_annual_2020 (дата звернення: 02.11.2022).

7. Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941–1953 рр.) Львів: ЦДВР, 2006. С. 74.

8. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 2968. Арк. 51.

9. Яременко В. Російська Юнармія наслідок німецький Гітлерюгенд? URL: <http://surl.li/doerd> (дата звернення: 02.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-280-0-78>

Стефанович С. Д.

студентка 3-го курсу,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

Назаренко О. М.

кандидат філологічних наук, доцент

ЕТНІЧНИЙ СТЕРЕОТИП ЯК КАТЕГОРІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність теми полягає в тому, що настанови та стереотипи створюють той стрижень, завдяки якому вимальовується реальний психологічний портрет національної спільноти. Завдяки настановам, а потім й стереотипам, створюються уявлення як про «чужу», так і про «свою» національну спільноту.

Національний (етнічний) стереотип – історично сформований, узагальнений та емоційно насичений образ нації або етносу [1, с. 46].

Психологічним механізмом виникнення етнічних стереотипів у свідомості є некритичне засвоєння. Вимірюючи стереотипи критеріями наукової істини та логіки, їх можна визнати вкрай недосконалими засобами мислення. Проте стереотипи існують й широко використовуються людьми, хоча останні й не усвідомлюють цього [7, с. 69]. Обговорення присутності типових уявлень про власний народ

і представників інших етнічних спільнот представлена в численних наукових розвідках зарубіжних (Б. Андерсон, Й. Вирост, Е. Сміт, Е. Хобсбаум та ін.), а також вітчизняних дослідників (Є. Головаха, Н. Паніна, Т. Старченко, Н. Черниш, Л. Шкляр).

Етнічний стереотип (від гр. *stereós* – твердий, *typos* – відбиток) – детермінована культурою, впорядкована й фіксована структура етнічної свідомості, що уособлює результат пізнання дійсності етнічним угрупованням і є схематизованою стандартною ознакою, що тиражуються у повсякденному житті, транслюється й визначає та регулює всі види діяльності. Етнічні стереотипи закріплюють у свідомості людини культурні традиції, обряди, ритуали, звичаї, вірування, забобони, особливості мовленнєвої й невербальної поведінки тощо; виконують функції стабілізації в ідентифікації угруповання як єдиного етносу, акумуляції й систематизації його соціокультурного досвіду, трансляції знань носіїв певної мови від покоління до покоління; захисту групових інтересів, своєрідності національної культури в умовах міжетнічних контактів [7, с. 159]. Прагматичний аспект стереотипів найповніше виражається в публіцистичному дискурсі, зокрема в газетному тексті [3, с. 104]. Використовуючи стереотипи, автор повідомлення нав'язує оцінне ставлення до повідомлення.

Термін стереотип з атрибутом «соціальний» уведений американським соціологом У. Ліпманом (1922 р.) при аналізі впливу знань про предмет на його оцінку та сприйняття й використаний не лише в лінгвістиці, а й у соціології, психології, етнографії, когнітології, культурології. Стереотипи можуть бути раціональними й ірраціональними, тобто такими, що викривляють об'єкт власного відображення, належать до міфологічного мислення, не можуть бути доведеними та приймаються на віру. Дискусійною проблемою є обов'язковість чуттєвої, емоційно забарвленості стереотипу. Оцінка в його структурі може бути як логічною, так і емоційною, тому обов'язковість сенсорного компонента в кожному стереотипі може бути поставлена під сумнів. Деякі дослідники в галузі соціології ототожнюють стереотип з оцінкою раціонального типу. У соціології стереотип застосовувався переважно з метою опису певної думки, закріпленої в суспільстві найчастіше за різними соціальними групами та членами цих груп, наприклад, групі людей стереотипи приписували ті чи інші позитивні або негативні ознаки, риси характеру, особливості поведінки, культурні звички.

Етнічні стереотипи формуються в процесі соціалізації особистості – у родині, навчальних закладах, в процесі спілкування. На ранніх стадіях розвитку особистості стереотипи, у тому числі етнічні, порівняно легко

підлягають змінам завдяки новому досвіду. Пізніше структура стереотипу стає більш вірогідною, особливо у тих, хто тривалий час заохочувався оточенням реагувати на певні події або етнічні групи у конкретний спосіб.

Окремий тип у стереотипізації образу України становлять змішані типи: історико-політичні, політично-релігійні (образ Івана Павла II). В інтерв'ю з О. Ірванцем постає негативний образ Верховної Ради та української політики, зокрема: «Виривання мікрофонів, приглушення принесеними мегафонами. Голосні бійки і співи» [2, с. 2], так зображається у статті одне із чергових засідань Верховної Ради і українська держава з низьким рівнем політичної культури. У статті польського журналіста змальовано образи опозиційних лідерів В. Ющенка та Ю. Тимошенко, які не зможуть протистояти Кучмі, бо він «збудував досконалу державу шантажу, має на кожного компромат і кожного тримає за яйця» [6, с. 3].

На думку Н. Победи, вони мають підставою захисну форму національної ідентичності, до того ж ідентичності перервної, соціально суперечливої і ускладненої труднощами виживання» [6, с. 217]. Також «величезна група гетеростереотипів України, як і її автостереотипів – це стереотипи розмитої ідентичності [5, с. 197]. І дійсно, безумовним є існування поширеного в Україні стереотипу подвійної ідентичності, який характеризується незбіганням національної належності особи з мовною поведінкою і культурними орієнтаціями.

Стереотипи виконують функцію глибинного регулятора процесів сприйняття та пізнання. На думку соціологів, механізм стереотипізації зумовлений потребами збереження, передачі й акумуляції соціокультурної інформації, відбору найбільш значимих фрагментів в умовах постійного оновлення. Стереотипи засвоюються у процесі занурення людини до певного соціуму й культури (соціалізації й інкультурації) і виконують певні соціальні функції.

Виокремлюють соціально-інтеграційну, захисну, ідеологічну й політичну функції стереотипів. Однією в соціальних функцій стереотипів є функція впливу на свідомість індивіда, з метою його підпорядкування суспільним нормам. [7, с. 160].

У кожному людському колективі свій набір типових програм, щоб усереднити поведінку людей, оскільки неконтрольована поведінка може призвести до розпаду суспільства. В умовах комунікації стереотипи можуть бути корисними за умовами їх свідомого дотримання, якщо стереотип є описовим, а не оцінним, якщо він є точним модифікованим подальшими спостереженнями й досвідом спілкування з реальними людьми.

Отже, українці за своїми соціально-психологічними настановами (завдяки яким можна виявити існування певних стереотипів), стосовно сфери міжнаціональних відносин характеризуються як досить неоднорідний етнічний контингент. Інтегральна національна толерантність в Україні зміщена, з тенденцією зростання індексу, до негативного полюсу. Водночас, існує потенціал для єднання країни, оскільки етнонаціональні стереотипи, вкорінені в масовій свідомості, за умови грамотної етнонаціональної політики держави, можуть стати об'єднуючим чинником української поліетнічної нації, якщо згадати відоме протиставлення «ми – вони», тому що явних проявів серйозних міжнаціональних конфліктів не спостерігається.

Список використаних джерел:

1. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. К.: Видавничий центр «Академія», 2012. 286 с.
2. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?_nacionalna
3. Назаренко О. М. Комунікативно-прагматичний аспект промов Президента України *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Збірник наукових праць. Вип. 32 т. 3. Одеса, 2018. С. 102 – 105.
4. Назаренко О. М. Національно-прецедентні феномени українського когнітивного простору в дискурсі мас-медіа. *Мовознавчий вісник* : Збірник наукових праць. Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2010. Вип. 10. С. 176-179.
5. Павлюк Л. Етностереотипи, етнорефлексія та розвиток української ідентичності. К.: Стилос, 2003. С. 197.
6. Победа Н. Моделі української ідентичності – проблема ідентичності: людина, економіка, суспільство. К.: Стилос, 2003. С. 217.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля – К. С. 844.